

<https://doi.org/10.26565/2220-8089-2025-47-11>

УДК 323:004(477)

Тетяна Геннадіївна Комарова

доктор політичних наук, професор кафедри політології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, м. Харків 61022;
професор кафедри філософії Харківського національного університету радіоелектроніки, Проспект Науки, 7, м. Харків, 61166
t.komarova@karazin.ua: tatyana.avksentyeva@nure.ua, <http://orcid.org/0000-0002-7243-249X>

Валерій Петрович Кононенко

доктор юридичних наук, професор кафедри міжнародного права та права Європейського Союзу, навчально-наукового інституту права, Державного податкового університету, вул. Університетська, 31, Київська обл., м. Ірпінь, 08205.
професор кафедри міжнародних відносин, Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022
advokatkononenko@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-6461-7072>

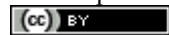
КУЛЬТУРОТВОРЧІСТЬ ЯК СФЕРА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ЦІННІСНИХ СМИСЛІВ: ТЕАТР У ПРИФРОНТОВОМУ ХАРКОВІ

Розглядаються особливості культуротворчості у Харкові за умов збройного вторгнення в Україну з боку Російської Федерації. Підкреслюється особливість Харкова як прикордонного, а тепер і прифронтового міста, що наклало свій відбиток на всі сфери його життєдіяльності, виявляючи через це свої обмеження та ризики. Зазначається переплетення політичної практики з продукуванням культурних феноменів і з культурою загалом. Дається характеристика влади як ключового стрижня політики, який в інформаційну епоху насамперед визначається продукуванням та контролюванням ціннісних смислів і культурних кодів суспільства. Розкривається зміна технології реалізації влади – від владного примусу до мімікрії під реалізацію потреб спокушання споживача політичних продуктів з метою зниження його критичного мислення.

Аналізуються зміни у функціонуванні мистецьких інституцій Харкова в умовах воєнного стану. Попри об'єктивні обмеження, пов'язані з безпекою, численні театри, концертні майданчики та культурні осередки не припинили своєї діяльності, шукаючи нові формати роботи в умовах війни. Визначається досвід харківських митців, який засвідчує важливість культури як засобу психологічної стійкості суспільства і демонструє унікальні практики адаптації мистецтва до реалій воєнного часу. Заходи відбуваються у безпечних просторах, у підвалах та бомбосховищах. Акцентується увага на тому, що театральні діячі Харкова вражають відданістю своїй справі, почасти ставляться до неї як до волонтерської діяльності, працюючи не заради матеріальної користі, а заради улюбленого фаху, глядача та відданості спільній справі суспільного процвітання, хоча б і на майбутнє. Зазначається, що культурний опір стає не менш важливою складовою загальнонаціональної боротьби, а приклади Харкова – символами життєстійкості та віри у Відродження.

Ключові слова: *культура та політика, культуротворчість, влада, політична сфера, ціннісні смисли, політичний ціннісно-комунікативний вплив, інформаційний простір.*

© Комарова Т.Г., Кононенко В.П., 2025.

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0.

Як цитувати: Комарова Т. Г., Кононенко В. П., 2025. Культуротворчість як сфера формування політичних ціннісних смислів: театр у прифронтовому Харкові. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Питання політології»* 47: 94-102. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2025-47-11>.

In cites: Komarova Tetiana, Kononenko Valery. 2025. Cultural creativity as a sphere of formation of political values: theater in front-line Kharkiv. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series «Issues of Political Science»* 47: 94-102. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2025-47-11> (in Ukrainian)

Культуротворчість як сфера формування ціннісних смислів, зокрема політичних, набуває особливого значення за сучасних умов розвитку світу. Безумовно, культуротворчість як діяльність та специфічний простір існування людини завжди була тим, що надавало сенсу людському життю, визначала кордон людського та тваринного (В. Оствальд), формувала ідентичності та сприяла поєднанню зусиль задля досягнення спільних цілей спільнотами, нарешті, виступала площиною культурних битв за домінування, зумовлюючи розгортання суспільних конфліктів різного рівня та структуруючи наявні протиріччя за ознакою ціннісного антагонізму. Культура являє собою сферу духовної, ціннісної, комунікативної організації суспільства, яка визначає норми поведінки, мислення, почуттів різних верств населення і націй в цілому (Парахонський 2000: 5). У культурі викарбовуються певний історичний рівень розвитку суспільства, здатність спільнот до передавання та спадкоємності досягнутих здобутків у матеріальній та духовній формах, автентична для кожного суспільства модель вирішення філософської за змістом проблеми співвідношення цілого та одиничного щодо суспільної інтеграції.

Культура та діяльність з продукування культурних феноменів щільно переплітаються з політикою та відповідними практиками. І хоча часто лунають голоси про самостійність сфери культури, свободу творчого пошуку від політичної доцільності, слід, на нашу думку, більш раціонально розглядати цю складну взаємодію. Звісно, що небайдужість та спроможність бути свободним є умовою автономії людського буття та боротьби проти будь-яких спроб пригнічення, важливо це й для існування спільнот у формах суспільної організації, де свобода та справедливість є реальними нормами встановлених спільних правил гри, а не декоративними, своєрідними брендами, що час від часу успішно продаються електорату. Однак щільна взаємодія культури та

політики зумовлена тим, що вони становлять складові суспільства як системи, від ефективного функціонування всіх елементів якої, їхньої взаємодії, залежить стабільність та досягнення колективних цілей системи. Політична наука сьогодні, як ніколи, потребує відображення смислу політики як мистецтва управління спільними справами, що бере свої витoki ще у стародавньому світі. На нашу думку, нормативне визначення культури має прикладне значення для політичних досліджень тому, що акцентує увагу на створенні та передаванні сутності та моделей ідей, цінностей, інших символічно значущих систем, які є факторами, що формують поведінку людей та результати цієї поведінки (Parsons 1991: 2).

Метою статті є дослідження впливу культуротворчості на формування політичних ціннісних смислів, розгляд досвіду роботи театрів у прифронтовому Харкові, як важливого фактора зміцнення суспільного духу та продукування ціннісних настанов. Проблематика взаємодії культури та політики є актуальною для політичних досліджень. Серед авторів, які зверталися до цієї теми, можна визначити як класиків Г. Алмонда, Р. Арона, З. Баумана, У. Бека, С. Вербу, У. Еко, М. Кастельса, А. Лейпхарта, Н. Лумана, С. Льюкса, М. Маклуена, Т. Парсонса, Г. Стендинга, Е. Тоффлера, Т. Фрідмана, Ф. Фукуями та інших зарубіжних учених, так і сучасних українських науковців – О. Андрєєву, О. Бабкіну, О. Висоцького, Н. Гедікову, В. Горбатенка, С. Денисюк, Г. Зеленько, А. Колодій, Л. Кочубей, С. Наумкіну, Т. Панченко, Л. Півневу, І. Поліщука, Г. Почепцова, А. Романюка, О. Романюка, Н. Ротар, Л. Смола, В. Смолянюка, О. Фісуна, М. Шаповаленко.

У межах політичної науки більш розробленими є питання політичної культури. Авторський погляд полягає у тому, що культура та політика складають автономні сфери, які взаємодіють, а значення культурних доробків за часів трансформацій

інформаційної епохи для політики набувають особливого значення.

На нашу думку, актуальність теми зумовлена, по-перше, складними завданнями боротьби українського народу проти військової агресії, по-друге, динамічними змінами у суспільному просторі як на локальних, так і глобальному рівнях у інформаційну епоху.

В інформаційну епоху влада як ключовий стрижень політики великою мірою визначається спроможністю продукувати та контролювати ціннісні смисли та культурні коди суспільства (Комарова 2022: 18). Можна визначити, що формування суспільних ієрархій, моделі продукування/отримання/розподілу прибутку все більше залежить від когнітивно-комунікативних можливостей. Традиційні технології примусу навіть мімікують під реалізацію потреб спокушання споживача політичних продуктів, застосовуючи форми, що підміняють критичне мислення та раціональні розрахунки безтурботністю миттєвого задоволення. Влада все більшою мірою лине до площини комунікативно-образного втілення, стає владою пріоритетно комунікацій та образів, ігноруючи реальний простір фізичного та економічного примусу. Упереджуючи зауваження прихильників домінації традиційних ресурсів влади, зазначимо, що їхній вплив нікуди не зникає і, на нашу думку, за умов світової турбулентності стає навіть ще жорсткішим. Однак проблема саме й полягає у тому, що як лаконічно та чітко визначали ще світочі давньогрецької філософії – не існує того, чого немає для розуму. Саме сьогодні сформувалися умови суспільного життя та технологічні можливості, коли якраз самодостатній інформаційний та ціннісно-комунікативний вплив наповнює сферу розуму, часто, на жаль, оминаючи об'єктивні підґрунтя формування критичного мислення. Поширення гібридних війн та інформаційного протиборства другого покоління актуалізують визначення боротьби за владу як боротьби суспільних культурних кодів та аксіологічних смислів.

Влада стає проявом конфігурації культурних кодів, яка є достатньо плинною, буквально кажучи, зникнення певної проблематики з інформаційного простору, або зміни ціннісних акцентуацій можуть бути фатальними для її існування у площині інтелектуальних та ціннісно-сміслових рефлексій суспільства. Кожен з тих, хто цікавиться наповненням сучасного інформаційного простору, добре знає, як швидко

(протягом тижня-двох) інформаційні хвилі змивають згадки про події, що привертали суспільну увагу, навіть викликали стреси, однак механіка плинної сучасності (З. Бауман) не залишає їм шансу стати корисними прикладами для формування концептуального осягання світу та критичного його осмислення.

Глобалізація зумовлює залучання людей до дій, що не збігаються з традиційними для національних політичних практик, через це змінюються складові національної політичної культури, до неї інкорпорується інокультурний матеріал, істотному впливу піддається національна ідентичність. Новітні технології все більше визначають інструменти формування образів ідентичності, що традиційно визначалося історією, мовою, етнічною належністю, релігією, навіть здоровим глуздом. Зрушення у системі інформаційного виробництва позначаються зростанням різниці між знаковою/семіотичною та змістовною/семантичною функціями образів. Унаслідок цього збільшується кількість образів та понять, які не відбивають емпіричний досвід, культурну пам'ять, а становлять результат інформаційного імпорту. Отже, сучасні комунікації, спрямовані на формування ціннісних смислів, сприяють порушенню об'єктивних зв'язків, традиційного до того самого гатунку, між повсякденністю і закріпленням у національній культурі й, політичній культурі зокрема, досвідом. Інтенсивний техніко-технологічний розвиток не корелюється зі змінами в інших сферах, навіть, наявний симбіоз із регресивними проявами, у політичній сфері, наприклад, це гламуризація, карнавалізація політики, популізм та задіяння форм скандалу, як результат, перетворення небайдужих громадян на споживачів нескінченного шоу, які є шукачами задоволення (Комарова 2024: 10).

Слід наголосити, що для соціально здорового, комфортного суспільства важливою є визначена взаємодія знакових та змістовних образів у інформаційному просторі, достатньо стала система аксіологічних смислів, принципів суспільного порозуміння та підтримки спільного соціокультурного поля, що сприяють існуванню стійкої ідентичності громадян певної країни. Театр як форма та спосіб культуротворчості відкриває можливості синтезу сил традиції та модернізації, що, на нашу думку, становить необхідну умову успішної адаптації суспільства за умов швидких та багато в чому докорінних трансформацій інформаційної

епохи (деякі дослідники визначають перехід вже до постінформаційної епохи, що намітився, особливо у країнах-лідерах світового розвитку та у принципах формування глобального інформаційного простору). Театр завжди був простором для творчого експерименту, пошуку нових форм для експлікації важливих та часто одвічних смислів. Театр не лише відтворює форми життя через мистецькі форми, а й формує простір духовних настанов, забезпечує передавання ціннісних смислів. Кращі традиції театру свідчать про щільне поєднання мистецтва та філософії, коли на перший план виходить не стільки класичне філософське пізнання світу, скільки розуміння світу завдяки гармонійному поєднанню усіх складових формування світогляду: від світовідчуття, через світосприйняття, до світорозуміння. Отже, у театральному просторі важливим є не споживач добору мінливих, еклектичних спокус безкінечного шоу, для котрого принцип «споживаю, отже, існую» є аксіомою життя, а вдумливий глядач, котрий приходить за співпричасністю до великого дійства та для котрого ціннісним смыслом життя є декартівський принцип «мислю, отже, існую». Культуротворчість театру дозволяє поєднувати інноваційність та традиційні форми співпричасності митців та глядачів, через які відбувається духовний розвиток та ціннісне наповнення людського існування. Для політичної сфери це становить основи формування небайдужих та відповідальних громадян, які здатні на духовні рефлексії та критичне мислення. Продуктування політичних ціннісних смислів, таким чином, можливо не тільки, і, скоріш, не стільки, через вистави з чіткою політичною спрямованістю, а через багатоманіття театральної тематики від іскрометних, вражаючих легкістю форм комедій, до глибоких, філософських визерунків п'єс-роздумів.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну в лютому 2022 року спричинило кардинальні зміни в усіх сферах суспільного життя, зокрема у функціонуванні мистецьких інституцій. Попри об'єктивні обмеження, пов'язані з безпекою, численні театри, концертні майданчики та культурні осередки не припинили своєї діяльності, шукаючи нові формати роботи в умовах війни. Особливо виразними є приклади Харкова – міста, що зазнало масованих обстрілів, однак не втратило прагнення до збереження і розвитку культури. Досвід харківських митців засвідчує

важливість культури як засобу психологічної стійкості суспільства і демонструє унікальні практики адаптації мистецтва до реалій воєнного часу. З початком воєнного конфлікту мистецькі інституції в Україні змінили спосіб роботи. Паралельно з волонтерством деякі з них (особливо у відносно безпечних регіонах) дедалі більше відроджують свою мистецьку діяльність (Kharkiv in April was a tough territory 2023).

У лютому 2023 року Харківський державний академічний театр ляльок імені В. А. Афанасьєва вперше після повномасштабного вторгнення відкрив сцену для регулярних вистав. Як зазначає Оксана Дмитрієва, головна режисерка театру, співробітники театру почали працювати приблизно в квітні, коли харків'яни ще ховалися в метро. Там проживало багато людей, на деяких станціях їх кількість досягала 1000 осіб. Це була абсолютно сюрреалістична ідея, але всі погодились (Kharkiv in April was a tough territory 2023).

На той момент не було жодної вистави, яку можна було так швидко організувати і зіграти, тому що більшість трупи була в різних куточках України та Європи. Отже, все почалося з нуля. Першу виставу за мотивами казок Г. К. Андерсена театр зіграв на станції метро «Майдан Конституції». Досвід репетиції також був досить сюрреалістичним. Квітневий Харків був важкою територією: комендантська година починалася о 16:00, тому доводилося приходити в театр, на роботу і швидко повертатися додому (Freedman 2024).

Віддзеркалюючи вперте відродження міста, ляльковий театр залишив метро. Натомість він працює в підвальному приміщенні, що дозволяє виставам тривати, навіть якщо вирують сирени повітряної тривоги (LaFranchi 2025).

Інші театри Харкова також опинилися в складних умовах, наприклад, харківський театр «Театр на жуках» знаходиться майже на краю міста – далі, практично через 20 кілометрів, лінія фронту. Театр був закритий з початку війни і він постраждав від бомб. Це, фактично, найсхідніший театр Східної Європи, бо це справді остання будівля в цьому місті, яка дивиться на кордон, відстань від Харкова до українсько-російського кордону по шосе становить 40 кілометрів. Школа, до якої прибудований театр, була повністю зруйнована прямим попаданням. Будівля театру вціліла, але перебуває, як і вся школа, у досить поганому стані.

Сьогодні у Харкові діє заборона на проведення театральних вистав у традиційному форматі відвідування театрів. Театри не можуть працювати у своїх класичних для вистав приміщеннях через заборону, пов'язану із безпекою. Однак, робота театрів триває за вельми складних умов. Заходи відбуваються у безпечних просторах, у підвалах та бомбосховищах. Це обмеження багато хто вважає несправедливим, адже торговельні центри, кіно-театри в них, продовжують функціонувати. Інтенсивність обстрілів міста знижувала актуальність дискусії навколо цієї заборони – безпека становить важливий пріоритет. Харків залишається чи не єдиним містом в Україні, де театральна діяльність під таким суворим обмеженням. Театри Харкова переживають хронічне недофінансування, практично це означає, що митці часто не отримують місяцями заробітну плату, яка і так вражає своїми доволі скромними розмірами, не вистачає коштів на ремонт та реконструкцію, інші принципові складові для нормального життєзабезпечення театральної діяльності (Хто у черзі крайній 2025). Театральні діячі Харкова вражають відданістю своїй справі, почасти ставляться до неї як до волонтерської діяльності, працюючи не заради матеріальної користі, а заради улюбленого фаху, глядача та відданості спільній справі суспільного процвітання, хоча б і на майбутнє. У травні 2025 року Харківська обласна військова адміністрація ухвалила рішення щодо підтримки театрів Харкова, було сформовано список театрів, які отримали статус критично важливих установ на період воєнного стану (Робоча група ХОВА з визначення критично важливих установ області ухвалила рішення 2025). Насамперед це передбачає додаткове фінансування. Однак це стосувалося лише 4 театрів, на жаль, до списку не потрапив історично знаковий харківський театр імені Т. Г. Шевченка, який продовжує традиції театру «Березіль», відкритого у буревійні 20 роки ХХ століття на чолі з видатним українським режисером Лесем Курбасом та зусиллями інших митців, які належать до покоління українського розстріляного Відродження. Історія «Березоля» та митців із ним пов'язаних становить особливу сторінку прикладу мужності, відданості своїй справі та віддавання переваги у творчості творенню всупереч жорсткому, кривавому тиску з боку радянської влади. Вона є прикладом перемоги життя над смертю, свободи людського духу над

людоджерством влади. Митці Харкова успадкували цей нестримний дух, ціннісний смисл якого передано у словах Леся Курбаса про те, що бійтеся, як вогню, байдужості як своєї, так і чужої, бо у байдужих людей немає серця, воно в них висихає (Курбас 2022). Отже, театр, що наслідує таку велику традицію, є символом історичної та сучасної міцності Харкова.

Те, що насправді вражає, це незламний дух Харкова та харків'ян. Навіть у перший рік повномасштабної війни, коли місто було напівоточене й практично порожнє, культура залишалася важливою частиною життя для тих, хто залишився. Вже тоді проводилися концерти, вистави, навіть невеликі джазові й театральні фестивалі, мистецьки майстерні, інші культурні заходи. Авторка статті відвідувала імprovізовані виступи діячів опери та балету під проводом Харківського національного академічного театру опери та балету імені Миколи Лисенка/Схід Опера, що відбувалися на підземному паркуванні торговельного центру, де глядацькі місця швидко збиралися з дерев'яних піддонів, а сцену становив асфальт паркування. Як учасник цих заходів, можу зазначити, яку велику справу зробили митці, настроїв глядачів неможливо передати без хвилювання – це захоплення та світло впевненості через єднання та натхнення, що ми сильні та здатні жити, тримаючи позитив та очікуючи на добрі події.

Сьогодні, коли населення Харкова знову перевищує мільйон людей, попит на культурні події надзвичайно високий. Проводяться вистави, відкриті лекції й читання. Також відбуваються прем'єри, конференції, публічні дискусії, конкурси та фестивалі. Звичайно, їхня кількість не така, як до війни, але культура і мистецтво продовжують жити. Нещодавно завершився щорічний Kharkiv Music Fest, на якому виступали відомі виконавці, незважаючи на майже щоденні обстріли. Цей фестиваль організувала видавнича група «Фактор», яка також стала жертвою ворожого удару: 23 травня 2024 р. росіяни обстріляли її друкарню ракетами С-300, вбивши сімох працівників і поранивши двадцятьох, деяких – тяжко. Унаслідок атаки було знищено п'ятдесят тисяч книг. Тепер експозиція зі спаленими книгами мандрує бібліотеками Європи як свідчення цілеспрямованого удару по українській культурі й освіті. Варто зазначити, що саме ця друкарня була найбільшою та найсучаснішою в Україні й

забезпечувала значну частину шкільних підручників та художньої літератури. Без сумніву, відновлення книжкового фонду, повноцінної роботи друкарень Харкова стане одними з найперших завдань місцевої влади та громадськості у повоєнний час.

Театральне життя перемістилося у підземні простори. Харківська культура сьогодні великою мірою розвивається в андеграудному форматі у прямому сенсі цього слова: основні події проходять у підземних просторах. Однак таких безпечних майданчиків для театральних вистав у місті дуже мало – лише кілька на все місто. Тим не менш, у переважно безпечних просторах активно працюють муніципальні театри, державна опера і кілька незалежних театрів, зали заповнені глядачами (Rainsford 2024).

У самому Харкові – усього за 40 кілометрів від російського кордону масові зібрання залишаються забороненими з початку повномасштабного вторгнення Росії. Більшість культурних заходів, які все ж проводяться, не рекламуються, щоб уникнути ризику обстрілів. Однак харків'яни знають, що для них важливо – вільних глядацьких місць зазвичай немає. Після двох років майже повної тиші з лютого 2022 року у будівлі Харківського національного академічного театру опери та балету імені М. В. Лисенка знову зазвучали мистецькі голоси – цього разу під землею. Униз за лабіринтами сходів облаштовано справжній театр-бункер (Theatres and museums volunteering during the war 2022).

Серед культурного доробку харківських театрів, на нашу думку, слід особливо визначити такі вистави. Харківський академічний український драматичний театр імені Тараса Шевченка: «Каліка з острова Інішмаан» (за М. МакДоною, режисер С. Пасічник), «Правда-комедія» (за Ф. Зеллером, режисер С. Пасічник), «Психи» (за Н. Ігнатською, режисерка О. Стеценко), «Калігула» (за А. Камю, режисер О. Ковшун), «Королева краси» (за М. МакДоною, режисер С. Пасічник), «Лісова пісня» (за Л. Українкою, режисер І. Борис), «Нехай щастить!» (за мотивами поеми Б. Джанікашвілі, режисер С. Пасічник), «Падати, Літати» (за Н. Неждановою, режисерка О. Стеценко). «Шевченко 2.0» (за Д. Терновим за мотивами щоденників Т. Шевченка, режисер О. Ковшун), «Хлібне перемир'я» (за С. Жаданом, режисер О. Ковшун). Харківський державний академічний театр ляльок імені В. А. Афанасьєва пропонує глядачам, особ-

ливо маленьким, цілу низку захопливих та зворушливих історій; є вистави й для сімейного перегляду. Насамперед, хотілось би згадати виставу «Жираф Монс», котра презентується як харківська історія воєнної весни (за казкою О. Михайлова, режисер О. Дмитрієва). У цьому творі через досвід війни у казковій алегоричній формі проходить Жираф, який мешкає у харківському зоопарку в часи Другої світової війни. Вистави для дорослих, серед яких «Мина Мазайло» (за М. Кулішем, режисер А. Вусик), «Калинова сопілка» (за О. Забужко, проєкт Лілії Осейчук, під керівництвом О. Дмитрієвої), «Параджанов. Балкон дитинства» (режисерка А. Гладкова), «Вертеп. Війна. Вірші.» (за С. Жаданом, режисерка О. Дмитрієва) надихають глядача своєю актуальною проблематикою та потужною духовно-ціннісною енергетикою. Харківський академічний драматичний театр імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка звернувся у прем'єрі 2025 року до руху образів мови серця за твором Ю. Яновського «Майстер корабля» (режисер В. Єрмоленко). Вистави «Місто» (за В. Підмогильним, режисерка О. Турутя-Прасолова), «Украдене щастя» (за І. Франком, режисерка О. Турутя-Прасолова), «Суєта або позапланова експедиція до Слобожанської Швейцарії» (за М. Йогансенем, режисер В. Давиденко), «Зрада» (за Л. Українкою, режисер С. Москаленко) занурюють глядача у світ ціннісних смислів, втілених у творах українських авторів.

Приклад Харкова підтверджує: навіть за умов постійної загрози життю, руйнувань та обмежень, культура продовжує відігравати ключову роль у житті міської спільноти. Незважаючи на заборони, небезпеку та значні втрати, митці знаходять способи підтримувати культурне життя – у підвалах, бомбосховищах та імпровізованих підземних театрах. Така стійкість творчої спільноти не лише сприяє збереженню ідентичності й морального духу населення, а й є свідченням незламності українського суспільства перед обличчям агресії. Культурний опір стає не менш важливою складовою загальнонаціональної боротьби, а приклади Харкова – символами життєстійкості та віри у Відродження. Слід також зазначити, що обласна та міська влада докладають певних зусиль для підтримання культурної діяльності у місті.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Парахонський, Б. О. 2000. Методологічні аспекти культурології. Магістеріум. Вип.5. Культурологія. Упоряд. О.І. Погорілий. Національний університет «Києво-Могилянська академія». Київ: Стилос: 4-11. URL.: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/8ca5bbde-4040-455d-9ea2-121e1c270d1e>
2. Parsons, T. 1991. The Social System. Routledge. 636 p. : 2. URL.: https://www.routledge.com/The-Social-System/Parsons/p/book/9780415060554?srsId=AfmBOophRRDgg8de_pU5CWolMn-ouYTRonESsnt95ZEnsj9CbxZALTdd
3. Комарова, Т. Г. 2022. Гламурна стабільність в умовах інформаційних технологій та глобалізації. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Питання політології»* 41: 15-22. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2022-41-02>
4. Комарова, Т. Г. 2024. Політична стабільність у вимірі викликів інформаційної епохи. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, серія «Питання політології»* 46: 7-13. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2024-46-01>
5. Kharkiv in April was a tough territory. Oksana Dmitrieva about Kharkiv Puppet Theater Surviving the Year of War. 2023. *Івара Медіа*. 15 March 2023. URL: <https://gwaramedia.com/en/kharkiv-in-april-was-a-tough-territory-oksana-dmitrieva-about-kharkiv-puppet-theater-surviving-the-year-of-war/>
6. Freedman, J. 2024. Theatre Has Gone Underground in Kharkiv – Literally. An Interview with Ukrainian Playwright and Theater-maker Dmytro Ternoviy. Part 1. 9th Jul URL.: <https://thetheatretimes.com/theatre-has-gone-underground-in-kharkiv-literally-an-interview-with-ukrainian-playwright-and-theater-maker-dmytro-ternoviy-part-2/>
7. LaFranchi, H. 2025. Laughter, with no strings attached: Ukrainian puppeteers bring joy amid war. The Christian Science Monitor. Feb. 17, URL: <https://www.csmonitor.com/World/Making-a-difference/2025/0217/ukraine-war-kharkiv-puppet-theater>
8. Хто у черзі крайній. У Харківській ОВА відповіли на звинувачення у недофінансуванні театрів. 2025. *Українська правда*. URL.: <https://life.pravda.com.ua/culture/harkivska-ova-vidpovila-na-zvinuvachennya-u-nedofinansuvanni-derzhavnih-teatriv-307800/index.amp>
9. Робоча група ХОБА з визначення критично важливих установ області ухвалила рішення. 2025. URL.: <https://kharkivoda.gov.ua/news/131505>
10. Курбас, Л. 2022. Філософія театру /Упоряд. М. Лабінський; післямова М. Москаленко, Д. Лабінська; редактор М. Москаленко. Харків-Київ: Видавець Олександр Савчук; Вид-во «Основи». 2022. 920 с.
11. Rainsford, S. 2024. Ukraine war: Kharkiv Opera and Ballet to reopen underground. BBC. 5 March. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-68471119>
12. Theatres and museums volunteering during the war. 2022. *Ukrainian*. November 6. URL: <https://www.ukrainian.net/en/theatres-and-museums-volunteering/>

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу.

Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2025

Стаття рекомендована до друку 21.03.2025

Tetiana Komarova

Doctor of Political Sciences, Professor in the Political Science Department,
V.N. Karazin Kharkiv National University, 4, Svoboda Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine;
Professor in the Philosophy Department, Kharkiv National University of Radio
Electronics, 7, Nauki avenue, Kharkiv, 61166, Ukraine
t.komarova@karazin.ua; tatyana.avksentyeva@nure.ua
<http://orcid.org/0000-0002-7243-249X>

Valery Kononenko

Doctor of Law Sciences, Professor of the Department of International
Law and the rights of the European Union, State Tax University. 31,
Universytetska St., Irpin, 08205, Kyiv region, Ukraine;
Associate Professor of the Department of International Relations,
Education and Research Institute «Karazin Institute of International Relations
and Travel Business», V. N. Karazin Kharkiv National University, 4, Svoboda Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine,
advokatkononenko@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-6461-7072>

CULTURAL CREATIVITY AS A SPHERE OF FORMATION OF POLITICAL VALUES: THEATER IN FRONT-LINE KHARKIV

The article examines the peculiarities of cultural creativity in Kharkiv under the conditions of the armed invasion of Ukraine by the Russian Federation. The peculiarity of Kharkiv as a border and now front-line city is emphasized, which left its mark on all spheres of its life, revealing its limitations and risks. The intertwining of political practice with the production of cultural phenomena and with culture in general is noted. Power is characterized as the key pillar of politics, which in the information age is primarily determined by the production and control of value meanings and cultural codes of society. The change in the technology of exercising power is revealed - from authoritarian coercion to mimicry to fulfill the needs of seducing the consumer of political products in order to reduce his critical thinking.

The authors emphasize that for a socially healthy, comfortable society, a certain interaction of symbolic and meaningful images in the information space is important, as is a sufficiently stable system of axiological meanings, principles of social understanding, and support for a common socio-cultural field that contribute to the existence of a stable identity of citizens of a certain country. Theater as a form and method of cultural creativity opens up possibilities for synthesizing the forces of tradition and modernization, which, according to the authors, is a necessary condition for the successful adaptation of society under the conditions of rapid and largely radical transformations of the information age.

Changes in the functioning of Kharkiv's art institutions under martial law are analyzed. Despite objective restrictions related to security, numerous theaters, concert venues, and cultural centers did not stop their activities, seeking new formats of work under war conditions. The experience of Kharkiv artists is highlighted, which testifies to the importance of culture as a means of psychological resilience of society and demonstrates unique practices of adapting art to the realities of wartime. The events take place in safe spaces, in basements and bomb shelters. Attention is focused on the fact that Kharkiv theater figures are impressive in their dedication to their work, often treating it as a volunteer activity, working not for material gain, but for the sake of their beloved profession, the audience, and dedication to the common cause of social prosperity, at least for the future. It is noted that cultural resistance is becoming an equally important component of the national struggle, and the examples of Kharkiv are symbols of resilience and faith in the Renaissance.

Keywords: *culture and politics. cultural creativity, power, political sphere, value meanings, political value-communicative influence, information space.*

REFERENCES

1. Parakhonsky, B. O. 2000. Methodological aspects of cultural studies. Magisterium. Issue 5. Cultural studies. Compiled by O.I. Pohoriliy. National University «Kyiv-Mohyla Academy». Kyiv: Stylos: 4-11. URL.: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/8ca5bbde-4040-455d-9ea2-121e1c270d1e> (in Ukrainian).
2. Parsons, T. 1991. The Social System. Routledge. 636 p. : 2. URL.: https://www.routledge.com/The-Social-System/Parsons/p/book/9780415060554?srsltid=AfmBOophRRDgg8de_pU5CWolMn-ouYTRonESsnt95Zensj9_CbxZALtd
3. Komarova, Tetiana. 2022. Glamorous Stability in the Conditions of Information Technologies and Globalization. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series «Issues of Political Science»* 41: 15-22. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2022-41-02> (in Ukrainian).
4. Komarova, Tetiana. 2024. Political stability in the dimension of the challenges of the information age. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series «Issues of Political Science»* 46: 7-13. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2024-46-01> (in Ukrainian)
5. Kharkiv in April was a tough territory. Oksana Dmitrieva about Kharkiv Puppet Theater Surviving the Year of War. 2023. *Івапа Media*. 15 March 2023. URL.: <https://gwaramedia.com/en/kharkiv-in-april-was-a-tough-territory-oksana-dmitrieva-about-kharkiv-puppet-theater-surviving-the-year-of-war/>
6. Freedman, J. 2024. Theatre Has Gone Underground in Kharkiv – Literally. An Interview with Ukrainian Playwright and Theater-maker Dmytro Ternoviy. Part 1. 9th Jul URL.: <https://thetheatretimes.com/theatre-has-gone-underground-in-kharkiv-literally-an-interview-with->

[ukrainian-playwright-and-theater-maker-dmytro-ternoviy-part-2/](#)

7. LaFranchi, H. 2025. Laughter, with no strings attached: Ukrainian puppeteers bring joy amid war. The Christian Science Monitor. Feb. 17, URL: <https://www.csmonitor.com/World/Making-a-difference/2025/0217/ukraine-war-kharkiv-puppet-theater>

8. Who is in the last line? The Kharkiv OVA responded to accusations of underfunding theaters. 2025. *Ukrainian Truth*. URL.

:<https://life.pravda.com.ua/culture/harkivska-ova-vidpovila-na-zvinuvachennya-u-nedofinansuvanni-derzhavnih-teatriv-307800/index.amp> (in Ukrainian)

9. The working group of the HOVA on determining critically important institutions of the region adopted a

decision

2025.

URL.:

<https://kharkivoda.gov.ua/news/131505> (in Ukrainian)

10. Kurbas, L. 2022. *Philosophy of Theater* /Edited by M. Labinsky; afterword by M. Moskalenko, D. Labinska; editor M. Moskalenko. Kharkiv-Kyiv: Publisher Oleksandr Savchuk; Publishing House «Osnovy». 2022. 920 p. (in Ukrainian)

11. Rainsford, S. 2024. Ukraine war: Kharkiv Opera and Ballet to reopen underground. BBC. 5 March. URL:

<https://www.bbc.com/news/world-europe-68471119>

12. Theatres and museums volunteering during the war. 2022. *Ukrainer*. November 6. URL:

<https://www.ukrainer.net/en/theatres-and-museums-volunteering/>

Authors Contribution: All authors have contributed equally to this work.

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest.

The article was received by the editors 10.02.2025.

The article is recommended for printing 21.03.2025.